

Research Paper

Comparative Study of the Objective Components of the Aesthetics of Urban Landscapes Based on the Theoretical Point of View and the Preferences of Citizens (case study: Bam Shahr Garden)

Faranak Torkzadeh¹, Mohsen Ghasemi^{2*}, Mansour Nikpour³

1. PhD student, Department of Architecture, Bam Branch, Islamic Azad University, Bam, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Architecture, Bam Branch, Islamic Azad University, Bam, Iran.
3. Assistant Professor, Department of Architecture, Bam Branch, Islamic Azad University, Bam, Iran.

ARTICLE INFO

PP: 472-490

Use your device to scan and
read the article online

Keywords: *Aesthetics, Urban landscape, Mental preferences, Bam city.*

Abstract

The landscape of cities, attracts the eyes of every observer and is the first thing that the citizen communicates with. As the first city garden, Bam city garden has been registered as a world heritage. But its urban landscape does not create an attractive image in the perception of the citizens due to the speed of the reconstruction of the city after the earthquake and the lack of attention to the subjective preferences of the citizens in this process. Therefore, it seems necessary to deal with the aesthetics of the urban landscape of Bam city garden. The purpose of the research is to recognize the aesthetic components of the urban landscape in the opinion of experts and also to compare the preferences of citizens in this field in Bam city garden. According to the purpose of the research, a qualitative method has been used to collect and analyze information and data. First, by examining the opinions raised in connection with the aesthetics of urban landscapes, the components of the aesthetics of the urban landscapes of the district were identified and categorized; In the next step, the preferences of the citizens of Bam city garden were evaluated based on the inductive approach and the semi-structured interview method; The results show that the components of aesthetics from the point of view of experts are categorized in the form of two main objective and subjective components, and the components of urban landscape aesthetics from the perspective of citizens in four categories: 1- Emphasis on physical and bodily elements, 2. Emphasis on meaning, 3. Emphasis on natural elements and 4. Expression of feelings and inner states are placed; Finally, the comparative comparison of the two stages showed that the cases explained from the theoretical bases are compatible with the cases raised by the citizens.

Citation: Torkzadeh, F., Ghasemi, M., Nikpour, M. (2023). **Comparative Study of the Objective Components of the Aesthetics of Urban Landscapes Based on the Theoretical Point of View and the Preferences of Citizens (case study: Bam Shahr Garden)**. *Geography(Regional Planning)*, 13(52), 472-490.

DOI: 10.22034/JGEOQ.2024.327670.3550

DOR:

* **Corresponding author:** Mohsen Ghasemi, **Email:** Mgh1393@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction

The urban landscape is the appearance and outer shell of every city. The perception of beauty is largely considered a subjective matter, which means that beauty is not a quality of an objective phenomenon independent of the perceiver, but rather a value that is added to an objective being by the perceiver. Kaplan's studies show that aesthetic preferences cannot be separated from people's mental concepts of place. Because the perception of beauty is related to personal emotions and mental background of the person. Therefore, the purpose of the research is to explain the aesthetic components of the urban landscape from the point of view of experts in two objective and subjective dimensions and then to evaluate the subjective preferences of the citizens in Bam city. By considering the view of Bam city garden, which is the first registered city garden in the world, and also considering its reconstruction after the earthquake of 2012, it is clear that this city is not in a good condition from the point of view of aesthetics.

Methodology

The basis of the current study is all the citizens of Bam city, whose common point is living in Bam city. According to the purpose of the research, a qualitative method is used to collect and analyze information and data. In this research, the primary sources are the use of in-depth interviews with the ladder technique from the citizens of Bam who have lived and lived in Bam (before and after the city earthquake in 2012), and the secondary sources are for collecting information and data to compile the framework. The theoretical and experimental research is library resources such as books, articles, internet resources, etc. Based on it, semi-structured interview and **Atlas Ti** software are used. In the stage of gathering information and data, firstly, an open questionnaire is used to know the aesthetic components of the urban landscape in Bam city (interviews were also used according to the answers of the interviewees).

Results and Discussion

By comparing the initial codes from the interviewees, theoretical codes emerged and

in this way the coding of 22 statistical samples was done. For coding in the interview section, first the audio files of the interviews were transcribed and then read several times, then the main categories were coded and similar codes were placed in categories, and finally, with the advice and guidance of three coders, common codes were merged and modified. were done, then the classification of the concepts and the achievement of the contents were discussed.

In the next step, after extracting the concepts and identifying the primary codes, in this step of comparing the concepts and classifying them, the primary codes that were similar were placed together in one class and the primary classes were formed. These classes were merged and formed subthemes (categories); The obtained components are placed in four categories: 1-emphasis on physical and bodily elements, 2-emphasis on meaning, 3-emphasis on natural elements, 4-expressing feelings and inner states, and according to the interviewees, they are the aesthetic components of the urban landscape of Bam city garden. Then the coding was repeated from the beginning, again the compatibility of the written codes was controlled so that there were no mistakes in the information. In this process, some codes were removed, some were merged, or the label of some of them was changed, also there were changes in the contents, and some items were combined and new classes were formed, and finally, the final model of the research is presented.

Conclusion

Based on the findings of the comparison, the variable of spatial limitation (ratio of height to the width of the street) has been proposed by the experts and attention to the height of the buildings in relation to the surroundings by the citizens, which are consistent with each other and are placed in the objective dimension of the closed subset, which is considered one of the formal components. The variable of coordination, which is a subset of order in the objective dimension, which is one of the formal components, is consistent with the variables proposed by the experts, the compatibility and coordination of the adjacent facades, the compatibility of the height of the buildings with the adjacent buildings, and the coordination of the overall form of the

building, which were proposed by the citizens. Regarding the complexity, the experts have mentioned variety, cleanliness and newness, while the citizens have also expressed the variety of materials and colors and the cleanliness and newness of the facades in the interview. The variables of vegetation, water and lighting, which are placed in the symbolic category in the objective dimension, have also been raised by the citizens. Historical buildings, color and materials, style of buildings are also found in both studies.

Urban landscape components are categorized in the form of two formal and symbolic components: 1- Form components which are evaluated with three indicators of enclosure, order and complexity and 2- Symbolic components through three indicators A- Naturalness which is due to the presence of trees, water and light, B- symbolic values that are evaluated by the presence of buildings and elements and decorations, C- style that are

evaluated by paying attention to the type and color of the materials and the style used.

Objective components also include two groups of symbolic components that are related to meaning, identity, and memorable, and sensory components that are related to people's feelings and their pleasure values. In the field research conducted and the evaluation of the aesthetic components of the urban landscape through interviews with the citizens of Bam city garden, the aesthetic components of the urban landscape in four categories 1- emphasis on physical and physical factors, 2- emphasis on meaning, 3- emphasis on natural elements and 4- Expression of feelings and inner states are placed. Finally, the comparative comparison of two stages showed that the cases explained from the theoretical bases are compatible with the cases raised by the citizens; Therefore, it can be stated that the formal, symbolic and sensory components are the main factors in the perception of urban landscape aesthetics.

References

1. Al Hashemi, Aida; Mansouri, Seyyed Amir (2016). Landscape, a changing concept, a look at the evolution of the concept of landscape from the Renaissance until now, Bagh Nazar scientific-research journal, 14th year, number 57, 33-44. [In Persian]
2. Alavi, S. H. & Mehri Talarposhti, S. (2015). Facade design impact on the urban landscape. *International Journal of Architectural and Environmental Engineering*, 12(1), 1.
3. Alfaraidy, M. & Furlan, R. (2017). Urban form and sense of community: exploring catalysts for community sustainability within Al-Wakrah neighborhood in Qatar. *Architecture Research*, 7(4), 123-145.
4. Alston, William, P. (1967), "Teleological Argument for the Existence of God", from: *The Encyclopedia of Philosophy*, vol8, Paul Edwards (ed), USA, Macmillan.
5. Arthur, L.M., T.C. Daniel, and R.S. Boster. (1977) "Scenic assessment: an overview." *Landscape planning*, 1977: 109-122.
6. Beardsley, Monroe (1958). *Aesthetics*. New York: Harcourt.
7. Bell, Simon (2016). *Visual design elements of landscape architecture*, translated by Mohammad Ahmadinejad. Soil publications. [In Persian]
8. Beske, J. L. (2007). How urban form effects sense of community: a comparative case study of a traditional neighborhood and conventional suburban development in Northern Virginia (Unpublished Master Thesis). Iowa State University, Iowa, USA.
9. Blackburn, S. (1994). *The Oxford Dictionary of Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.
10. Bostanci, Seda and Mehmet Ocakci (2011). "Innovative approach to aesthetic evaluation based on entropy", *European Planning Studies*, vol. 19, pp. 705-723.
11. Cowan, R. (2005). *The dictionary of urbanism*. Wiltshire, England: Streetwise Press.
12. Cuthbert, A. R. (2006). *The Form of Cities: Political Economy and Urban Design*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
13. Daniel, T. C. , and J Vining. (1983) "Methodological issues in the assessment of landscape quality ." In *Behavior and the Natural Environment*, 39-84. New York: Plenum Press,
14. Faizi, Mohsen (1382). *Manzar Shahri, a comparative study of three concepts in the*

- city, Manzar Magazine,(9):15-14. [In Persian]
- 15.Farabi, Mohammad bin Mohammad (1376). Politics book of al-Madinah, published, p. 86. [In Persian]
- 16.Franssen, M., Vermaas, P. E., Kroes, P. & Meijers, A. W. M. (2016). Philosophy of technology after the empirical turn. Springer international publishing, Switzerland.
- 17.Golkar, Korosh (1387). visual environment of the city; Evolution from a decorative approach to a sustainable approach, scientific-research journal of environmental sciences. Year 5, Number 4, 113-95. [In Persian]
- 18.Greene, Sherwin (1992) "Cityshape Communicating and Evaluating Community Design.« Journal of the American Planning Association. 58:2, 177-189.
- 19.Habibi, Amin (2016). New approaches in landscape aesthetics research, Bagh Nazar scientific-research journal, 14th year, number 49. [In Persian]
- 20.Hulusi, Amir Hossein; Behzad Far, Mustafa; Mohammadi, Maryam (2014). Explaining the factors affecting the design of the street body based on aesthetic implications; Case study: Bahar St., District 7 of Tehran Municipality, Architecture and Sustainable Urban Development, second year, number 1, 27-42. [In Persian]
- 21.Jasmipour, Mahnaz; Jahanbakhsh, Haider (2015). Analyzing the role of aesthetics in improving the quality level of facades of urban bodies, case example: Chaharbagh Street, Isfahan, the second international conference on man, architecture, civil engineering and the city, Tabriz, Center for Strategic Studies of Architecture and Urban Planning. [In Persian]
- 22.Jorgensen, A. (2011). "Beyond the view: Future directions in landscape aesthetics research.« Journal of Landscape and Urban Planning, 100, 353-355.
- 23.Kaplan, Rachel and Stephen Kaplan (1989). The experience of nature: a psychological perspective, Cambridge: Cambridge University Press.
- 24.Kaplan, Stephen (1987). "Aesthetics, affect, and cognition: environmental preference from an evolutionary perspective", Environment and Behavior, vol. 19, pp. 3-32.
- 25.Khak Zand, Mehdi; Mohammadi, Maryam; Jam, Fatima; Aghabozuri, Korosh (2014). Identifying factors affecting the design of urban bodies with an emphasis on aesthetic and environmental dimensions, scientific-research journal of urban studies, third year, number 10, 15-26. [In Persian]
- 26.Loethian, Andrew. "Landscape and the philosophy of aesthetics: is landscape quality inherent in the landscape or in the eye of the beholder?" Landscape and Urban Planning, 1999: 177-198.
- 27.Mahan, Amin; Mansouri, Seyyed Amir (2016). The concept of landscape with an emphasis on the opinion of experts in different fields, Bagh Nazar, year 14, number 47, page 19. [In Persian]
- 28.Mansouri, Seyed Amir (1383). A critique on the statement of Sima and urban landscape: global experiences and future prospects. Bagh Nazar, 2(1), 92-96. [In Persian]
- 29.Mansouri, Seyyed Amir (1384). An introduction to Iranian garden aesthetics, Bagh Nazar Magazine 2(3): 58-63. [In Persian]
- 30.Matlock, John L. (2008). Familiarity with environment and landscape design, translation: Deputy of Education and Research Organization of Manacs and Green Spaces of Tehran, Tehran: Organization of Manacs and Green Spaces of Tehran. [In Persian]
- 31.Mousavi Servineh Baghi, Goddess of Sadat; Sadeghi, Alireza (2015). Presenting the design process of urban walls in order to improve the visual qualities of urban landscape aesthetics, a case example: Ahmadabad Street, Mashhad, Urban Management, 43(15), 114-99. [In Persian]
- 32.Naghizadeh, Mohammad (1384). Urban open spaces, Tehran: Organization of municipalities and villages of the country. [In Persian]
- 33.Nohl, W. (2001). "Sustainable landscape use and aesthetic perception preliminary reflections on future landscape aesthetics.« Journal of Landscape and Urban Planning, 54, 223-237.
- 34.Pakzad, Jahanshah; Saki, the goddess (2013). The aesthetic experience of the

- environment, scientific-research journal of fine arts, 19th year, number 3. [In Persian]
35. Pourahmad, Ahmad; Hataminejad, Hossein; Ahmadi, Mohammad (2013). Measuring citizens' participation in urban beautification (case study: Tehran's 6th district), scientific-research journal of urban planning geography research, second year, number 3. [In Persian]
 36. Schmidhuber, Juergen (1997). "Low complexity art", Leonardo, vol. 30. pp. 77-103.
 37. Scruton, Roger; John Haspers (1389). Philosophy of Art and Aesthetics, translated by Yaqub Azhand, Tehran: Tehran University Press. [In Persian]
 38. Shakur, Ali; Abdulzadeh Fard, Alireza; Mohammadi, Zahra (2016). The influence of urban side river scenery on sustainable development (case example: Sultanabad River, Shiraz), Scientific-Research Journal of Urban Research and Planning, 8th year, number 31: 339-321. [In Persian]
 39. Sibley, F. (2001). Approach to Aesthetics: Collected Papers on Philosophical Aesthetics. Oxford: Oxford University Press.
 40. Stiles, R., Gasienica Wawrytko, B., Hagen, K., Trimmel, H., Loibl, W., Tötzer, T., ..., Feilmayr, W. (2014). Understanding the whole city as landscape, a multivariate approach to urban landscape morphology. *SPOOL*, 1(1), 401-418. Doi: 10.7480/spool.2014.1.642.
 41. Tuan, Y. F. (1979). Thought and Landscape. In Meinig D.W. (Ed). *The Interpretation of Ordinary Landscapes*. Oxford: Oxford University Press
 42. Vahdatalab, Massoud; Yaran, Ali; Mohammadi Khoshbin, Hamed (2017). Studying the concept and evaluation of full and empty in the walls of historical houses in Tabriz, Journal of Islamic Architecture Research, 6(2): 66-80. [In Persian]
 43. Yilmaz, S., Özgüner, H., & Mumcu, S. (2018). An aesthetic approach to planting design in urban parks and greenspaces. *Landscape Research*, 43 (7), 965-983.
 44. Yousefian, Javad (1379). A look at the concept of aesthetics, Journal of Literature and Human Sciences of Allameh Tabatabai University, Volume 43, Number 177. [In Persian]
 45. Zhao, S., Da, L., Tang, Z., Fang, H., Song, K. & Fang, J. (2006). Ecological consequences of rapid urban expansion: Shanghai, China. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 4(7), 341-346. Doi: 10.1890/15409295(2006)004[0341:ECORUE]2.0.CO;2

انجمن ژئوپلیتیک ایران

فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای)

دوره ۱۳، شماره ۵۲، پاییز ۱۴۰۲

شاپا چاپی: ۶۴۶۲-۲۲۲۸ شاپا الکترونیکی: ۲۱۱۲-۲۷۸۳

Journal Homepage: <https://www.jgeoqeshm.ir/>

مقاله پژوهشی

بررسی تطبیقی مؤلفه‌های عینی زیبایی‌شناسی مناظر شهری بر اساس دیدگاه نظری و ترجیحات شهروندان (مطالعه موردی: باغ شهر بم)

فرانک ترک زاده- دانشجوی دکتری، گروه معماری، واحد بم، دانشگاه آزاد اسلامی، بم، ایران.

محسن قاسمی* - استادیار، گروه معماری، واحد بم، دانشگاه آزاد اسلامی، بم، ایران.

منصور نیک پور - استادیار، گروه معماری، واحد بم، دانشگاه آزاد اسلامی، بم، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
شماره صفحات: ۴۹۰-۴۷۲ از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید واژه‌های کلیدی: زیبایی‌شناسی، منظر شهری، ترجیحات ذهنی، شهر بم	منظر شهرها مانند پوسته ظاهری و بیرونی هر زیستگاه، نگاه هر ناظر و رهگذر را به خود جلب می‌کند و اولین چیزی است که شهروند درون فضای شهر با آن ارتباط برقرار می‌کند. باغ شهر بم به عنوان اولین باغ شهر، ثبت میراث جهانی گردیده است؛ اما منظر شهری آن به دلیل سرعت بازسازی شهر پس از زلزله و عدم توجه به ترجیحات ذهنی شهروندان در این فرآیند، در ادراک شهروندان تصویری جذاب ایجاد نمی‌کند. لذا پرداختن به موضوع زیبایی‌شناسی منظر شهری باغ شهر بم، ضروری به نظر می‌رسد. هدف از پژوهش بازشناخت مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری در نظریات صاحب‌نظران و همچنین مقایسه ترجیحات شهروندان در این زمینه در باغ شهر بم می‌باشد. با توجه به هدف پژوهش، از روش کیفی برای گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها استفاده شده است. ابتدا، با بررسی و مطالعه نظرات مطرح‌شده در ارتباط با زیبایی‌شناسی مناظر شهری به شناسایی و دسته‌بندی مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی مناظر شهری بخش پرداخته شد؛ در گام بعدی به ارزیابی ترجیحات شهروندان باغ شهر بم بر مبنای رویکرد استقرایی و به روش مصاحبه نیمه ساختاریافته پرداخته شد؛ نتایج نشان می‌دهد مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی از دیدگاه صاحب‌نظران در قالب دو مؤلفه‌ی اصلی عینی و ذهنی دسته‌بندی می‌شوند و مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری از نگاه شهروندان در چهار دسته ۱- تأکید بر عناصر فیزیکی و کالبدی، ۲. تأکید بر معنا، ۳. تأکید بر عناصر طبیعی و ۴. بیان احساسات و حالات درونی قرار گرفته‌اند؛ در نهایت مقایسه تطبیقی دو مرحله نشان داد که موارد تبیین شده از مبانی نظری با موارد مطرح‌شده توسط شهروندان، قابل تطبیق است.

استناد: ترک زاده، فرانک؛ قاسمی، محسن؛ نیک پور، منصور. (۱۴۰۲). بررسی تطبیقی مؤلفه‌های عینی زیبایی‌شناسی مناظر شهری بر اساس دیدگاه نظری و ترجیحات شهروندان (مطالعه موردی: باغ شهر بم). فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۱۳(۵۲)، صص ۴۹۰-۴۷۲.

DOI:10.22034/JGEOQ.2024.327670.3550

DOR:

* نویسنده مسئول: محسن قاسمی، پست الکترونیکی: Mgh1393@yahoo.com

این مقاله برگرفته از رساله دکتری فرانک ترک زاده با عنوان "بررسی مؤلفه‌های زیباشناختی منظر شهری و راهکارهای ارتقاء کیفیت آن در باغ شهرها مطالعه موردی باغ شهر بم" است

مقدمه

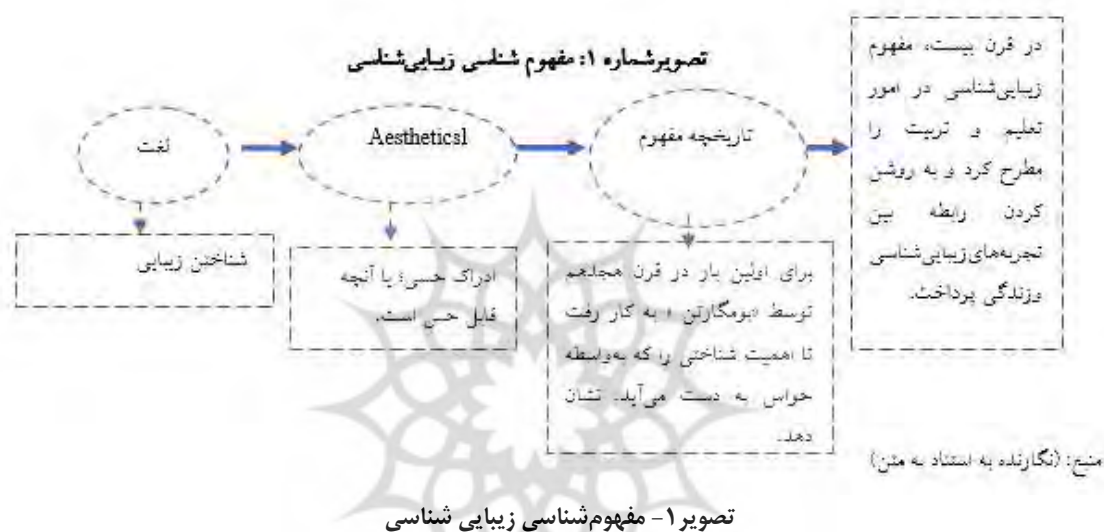
منظر شهری نمای ظاهری و پوسته بیرونی هر شهر است (خاک زند و همکاران، ۱۳۹۳). اهمیت منظر شهری از آن روست که در ادراک محیط نقش مهمی دارد (Alfaraidy et al, 2017). شهر با نگاه نخست به منظر، خود را در معرض دید و قضاوت ناظران قرار می‌دهد (وحدت، ۱۳۹۴: ۱۸). منظر شهرها مانند پوسته ظاهری و بیرونی هر زیستگاه، نگاه هر ناظر و رهگذر را به خود جلب می‌کند و اولین چیزی است که شهروند درون فضای شهر با آن ارتباط برقرار می‌کند (Stiles et al, 2014). به عبارتی منظر شهرها مانند محیط و منظر خانه‌ای برای نوع بشر است که هم بیان کننده طبیعت است و هم بیان کننده فرهنگ است. یکی از مسائل این روزهای شهرها این است که روش‌های سنتی شکل‌گیری فضای شهری قابل تعمیم در پیکره‌بندی شهرهای معاصر نیست. الکساندر (۱۳۸۷) از این شکل، به عنوان «منظر سرد» قرن بیستم یاد می‌کند و آن را منتج از عدم شناخت عوامل زیبا کننده و ارزش‌ها زیبایی شناسانه منظر و محیط شهری و فقدان مشارکت شهروندان برای پیکره‌بندی فضاهای شهری می‌داند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۹۳: ۳۱۸). شهرهای برخوردار از منظر شهر زیبا قادرند با وسعت بخشیدن به تجربه زیباشناختی شهروندان، موجبات ارتقای تصویر ذهنی جامعه از خویش و تقویت غرور مدنی آنان را فراهم ساخته و با اعتدال بخشیدن به وجه شهر در سطح ملی و بین‌المللی، توان رقابتی شهر را برای جذب هر چه بیشتر سرمایه به افشار خلاق تقویت نماید (گلکار، ۱۳۸۷). ادراک زیبایی تا حدود زیادی امری ذهنی تلقی می‌شود یعنی اینکه زیبایی، کیفیت یک پدیده عینی و مستقل از ادراک کننده آن نیست، بلکه ارزشی است که از سوی فرد دریابنده به یک وجود عینی افزوده می‌شود (موسوی و همکاران، ۱۳۹۵). جوامع انسانی با شرایط متفاوت جغرافیایی، اجتماعی، فرهنگی و زمینه‌های تاریخی از تنوع و گوناگونی معیار نسبت به زیبایی منظر برخوردار هستند. این مقوله در محل زندگی انسان از دیرباز تاکنون نیز نمود داشته و دارد، به گونه‌ای که به دغدغه‌ای در ذهن شهروندان، کارشناسان و مسئولین نیز بدل شده است. زیبایی‌شناسی در آغاز، شناختی تجربی یا عملی بود ولی به تدریج زیبایی شهری از حوزه تأکید عینی و احساسی و تخصصی‌شده مربوط به کیفیات بصری یعنی فرم، رنگ و بافت به حوزه مطالعات ادراکی-ذهنی انتقال پیدا کرد. استفان کاپلان، تأکید دارد اطلاعات مردم و میزان آشنایی با منظر (و محیط شهری و کالبدی) جهت کشف اطلاعات جدید در ترجیح زیبایی تأکید دارد (Kaplan, 1987). مطالعات کاپلان نشان می‌دهد، ترجیحات زیبایی‌شناسی را نمی‌توان جدا از مفاهیم ذهنی افراد نسبت به مکان دانست. چراکه ادراک زیبایی همراه با عواطف شخصی و پیش‌زمینه ذهنی فرد در ارتباط است (Kaplan&Kaplan, 1991). از این رو در تحقیق حاضر هدف از انجام پژوهش، تبیین مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری از دیدگاه صاحب‌نظران در دو بعد عینی و ذهنی و سپس ارزیابی ترجیحات ذهنی شهروندان در شهر بم است. با نگاه به منظر و نمای بدنه‌های باغ شهر بم، که اولین باغ شهر ثبت‌شده جهانی است و همچنین با توجه به بازسازی آن پس از زلزله سال ۱۳۸۲، مشخص می‌شود که از لحاظ زیبایی‌شناسی این شهر در وضعیت مطلوبی به سر نمی‌برد، که مؤید اهمیت و ضرورت این پژوهش است. بدین معنی که منظر عینی باغ شهر بم می‌بایست دارای ویژگی‌های هویتی درخور این مقام باشد پژوهش پیش رو باهدف تبیین مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری و ارزیابی ترجیحات ذهنی شهروندان در این زمینه انجام گرفته است. بنابراین برای محقق شدن این هدف به دنبال پاسخی برای این پرسش‌ها است که: مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری کدام‌اند؟ ترجیحات زیباشناسی منظر شهری از دیدگاه شهروندان در باغ شهر بم چیست؟

مبانی نظری

در این بخش از تحقیق حاضر به واژه‌شناسی، مفهوم و تاریخچه‌ی زیبایی‌شناسی و زیبایی‌شناسی در شهر پرداخته و تحقیقات مشابه مورد بررسی قرار می‌گیرد که در ادامه تشریح می‌گردد. در ادامه مفهوم منظر و مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهر استخراج می‌گردد.

زیبایی‌شناسی: زیبایی به احساسات و لذت بی‌نظیری که به وسیله خواص بصری اشیاء به وجود می‌آید گفته می‌شود (Yilmaz et al, 2018:2). آغاز بحث مدون از زیبایی را در یونان باستان و باید در فیلسوف اعداد و هندسه و در فیثاغورث دید (Alavi et al, 2015). زیبایی‌شناسی در لغت به معنای شناختن زیبایی و آن رشته‌ای است از روان‌شناسی. در فرهنگ معین (۱۳۸۱) می‌خوانیم،

زیبایی‌شناسی حاصل مصدر بوده و به معنی شناختن زیباست؛ و معادل واژه انگلیسی «Aesthetics» است که از واژه یونانی «Aisthanesthai» به معنی «ادراک حسی؛ یا آنچه قابل حس است» گرفته شده است؛ به این معنی که تجربه زیبایی‌شناسی در سیر اعتلای خود باید از قلمرو حسی گذر کند و به حوزه ذهنی و معنایی وارد شود (Franssen et al, 2016; Cuthbert, 2006:173). اصطلاح زیبایی‌شناسی برای اولین بار در قرن هجدهم توسط «بومگارتن» به کار رفت تا اهمیت شناختی را که به واسطه حواس به دست می‌آید، نشان دهد (Sibley, 2001). بعدها این واژه برای ارجاع درکی از زیبایی که از طریق حواس حاصل می‌شود به کار برده شد. زمانی که «کانت» آن را برای احکام زیبایی در سفر و طبیعت به کار گرفت. استعمال آن را تداوم بخشیده تا این که «دیویی» در قرن بیست، مفهوم زیبایی‌شناسی در امور تعلیم و تربیت را مطرح کرد و به روشن کردن رابطه بین تجربه‌های زیبایی‌شناسی و زندگی پرداخت (Zhao et al, 2006).

از سده هجدهم به این سو، زیبایی‌شناسی به عنوان یک علم، بر آن شد که راه علوم طبیعی را پیش گیرد. ولی مشخص شد که زیبایی‌شناسی برخلاف علوم طبیعی، تأثیر عاطفی دارد و نمی‌توان آن را در آزمایشگاه مورد آزمایش قرارداد. از یک طرف، زیبایی‌شناسی همانند روان‌شناسی، با حالات و عوالم درونی انسانی، یعنی ادراک و عاطفه، غم و شادی، زیبایی و اراده و گزینه سروکار دارد و از طرف دیگر، مفهوم و احکام آن به شدت نسبی است (یوسفیان، ۱۳۷۹). زیبایی‌شناسی منظر در نیمه دوم قرن بیستم، به عنوان حوزه مجزایی از مطالعه در نظر گرفته می‌شد (حبیبی، ۱۳۹۶: ۶۶). بلکبرن (Blackburn, 1994) معتقد است زیباشناسی مطالعه حس، مفاهیم و قضاوت‌های انسان است که از فهم ما از هنر مشتق می‌شود. نول شناخت زیبایی را فرایندی ادراکی می‌داند که از مرحله عملکرد ذهنی و فعالیت حواس تا مرحله فعالیت‌های عملی و بروز الگوهای رفتاری ادامه می‌یابد. همچنین برای این فرایند گسترده ادراکی چهار سطح مختلف ادراک زیبایی‌شناسی قائل می‌شود که عبارت‌اند از: سطح ادراک حسی، ادراک معنایی، ادراک نشانه‌ای و سطح ادراک نمادین (Nohl, ۲۳۳: ۲۰۰۱).

منظر شهری: منظر را می‌توان درک انسان از زمین بر اساس دانش و این‌همانی او با مکان تعریف کرد (Cowan, 2005:212). منظر بخشی از محیط است که می‌توان در یک مکان خاص به آن توجه کرد و با بسترش در محیط ارتباط داد (بل، ۱۳۸۶: ۹۱). منظر از ریشه «نظر» است که نظر در فرهنگ دهخدا به معنای نگرستن در چیزی به تأمل مترتب حضور چیزی شدن، بینش، فکر و رأی آمده است (نقی زاده، ۱۳۸۴: ۴۴). منظر معادل واژه انگلیسی «Townscape» است. دیگر واژه کلیدی که در معنای

منظر شهری کاربرد دارد «Urban Lan scape» است؛ تأکید این مفهوم که معماران منظر غالباً از آن استفاده می‌کنند، بر منظر زمین در حوزه شهری و نیز عینیت کالبد شهر است.

هنگامی که «گوردون کالن» برای نخستین بار واژه «TOWTscape» را در سال ۱۹۶۱ عنوان کرد، مفهومی شهری با ذکر پاره‌ای خصوصیات بصری شهرسازانه را مدنظر داشت. وی در مقاله‌ای که تحت همین عنوان در مجله «Architectural Review» منتشر کرد، منظر هر شهری را پاسخی به رفتارهای انسانی، وضعیت آب و هوایی، فاکتورهای ایمنی و به بیان دیگر مداخله‌ای ماهرانه در چارچوب افزایش توانایی‌های محیط قلمداد کرد. (فیضی، ۱۳۸۲: ۳۶). لیزه منظر را، جلوه‌گاه ارتباط انسان با طبیعت پیرامون از گذشته تا حال می‌داند (منصوری، ۱۳۸۴: ۲۰). که دارای رابطه‌ای پیچیده، غیرقابل تفکیک (منصوری، ۱۳۸۳: ۳۴) و چندوجهی است (آل‌هاشمی و منصوری، ۱۳۹۶: ۳۳) و به واسطه ادراکاتمان آن را درک می‌کنیم (شکور و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۲۶). دونالد ویلیام مینیگ^۴ در کتاب «چشم نظاره‌گر: ده صورت مختلف از یک منظره» می‌گوید هر محیط و منظر نه تنها از آنچه در برابر چشمان ما قرار دارد، بلکه از آنچه در فکرمان می‌گذرد نیز تشکیل شده است (ماتلاک، ۱۳۸۸: ۳۸). یو فی توان^۵ منظر را حاصل جمع اجزاء آن نمی‌داند؛ بلکه اجزاء، یک کل و تصویر کامل را شکل می‌دهند. منظر مانند یک تصویر، ساختاری از ذهن و احساس است (Tuan, 1979:90). او در این دیدگاه نگاهی شخصی، اخلاقی و زیبایی شناسانه به منظر دارد. پیر دونادیو^۶ منظر را به مثابه یک دارایی مشترک مبرای موجودات زنده می‌داند که از یک سو محیط جغرافیایی و سرزمین را شامل می‌شود و از سوی دیگر گروه‌های انسانی موجود در آن مکان را شامل می‌شود. اهداف سه‌گانه منظر شهری عبارت‌اند از: زیبایی‌شناختی، فرهنگی - هویتی و عملکردی (منصوری، ۱۳۸۴). هدف زیبایی‌شناسی بعد محسوس فضا را که در استفاده‌کننده واکنشی مطبوع ایجاد می‌کند، مدنظر قرار می‌دهد. توجه به جنبه کالبدی فضا، نوع احجام و نحوه ترکیب‌بندی آن‌ها، رنگ، مصالح، هم‌جواری، تاریک و روشن، ریتم‌ها، تضادها، نقاط عطف و شاخص، پوشش گیاهی، حضور عناصر طبیعی و سایر مشخصه‌هایی که ابعاد ملموس را شکل می‌دهد، در این رده قرار می‌گیرد. زیباشناسی به کار گرفته شده در این مرحله، تابعی از مؤلفه‌های اقلیمی، تاریخی، هنری، دینی، سنتی، فرهنگی است. اهداف عملکردی منظر شهری زمینه طرح موضوعاتی مختلف را پدید می‌آورد که گزینش میان آن‌ها با توجه به موضوع پروژه و کارکردهای آن صورت می‌گیرد. اهدافی همچون خوانا ساختن محیط و آرام‌سازی آن در این گروه قرار می‌گیرد. هدف جنبه هویتی منظر شهری ایجاد احساس خوشبختی، آسایش، آرامش و امنیت است (منصوری، ۱۳۸۳؛ گلکار، ۱۳۸۷). بنابر تعاریف ارائه شده منظر از سوی اندیشمندان مختلف می‌توان گفت در این تحقیق مقصود از منظر و منظر شهری: "عبارت است از تمام آنچه در سطوح افقی و عمودی شهر دیده می‌شود" و نقطه، خط، سطح، احجام بسته و باز عناصر پایه تشکیل منظر شهری می‌باشد. بستر منظر: هندسه فضا، کالبد و به عبارت دیگر، فرم کالبدی است.

در ادوار مختلف تاریخی از گذشته تاکنون مطالعات و تحقیقات زیادی در قالب کتاب، مقاله، پایان‌نامه و رساله درباره زیبایی‌شناسی توسط صاحب‌نظران اسلامی و متخصصان معماری و شهرسازی ایرانی اسلامی پرداخته شده است و معیارهای متعددی را به منظور سنجش زیبایی مطرح کرده‌اند.

فارابی بحث زیبایی را در کتاب فصل هشتم کتاب سیاست‌المدینه تحت عنوان "شناخت پدیدآورنده اول و صفات او" می‌آورد (فارابی، ۱۳۷۶: ۸۶). ابن هیثم در "کتاب المناظر" به زیبایی پرداخته و این تعریف مبنای تعریف زیبایی در دوره دوم قرون وسطی و رنسانس بوده است. ابن سینا نیز برای زیبایی قائل به اصولی است که بدون در نظر گرفتن آن‌ها زیبایی قابل تعریف نبوده و امر زیبا تحقق پیدا نمی‌کند. معیارهای زیبایی از سوی بوعلی در کتاب "شفا" مشخص شده است.

با توجه به نکات به دست آمده از هر یک از مطالعات؛ معیارهای اصلی سنجش زیبایی استخراج شده است. در نگاهی کلی به معیارهای زیبایی‌شناسی منظر می‌توان آن‌ها را در قالب جدول شماره (۱) سازمان‌دهی کرد.

^۴ Donald William Meinig

^۵ The Beholding Eye: Ten Versions of the Same Scene

^۶ Yi-Fu Tuan

^۷ Pierre Donadieu

جدول ۱- پیشینه تحقیق (معیارهای زیبایی‌شناسی)

ردیف	نام نویسنده (سال)	عنوان تحقیق	معیار
۱	فارابی (۳۳۹- ۲۶۰ ه ق)	کتاب سیاست المدینه	نمادپردازی، کمال، لذت، نشانه، تدریجی بودن شکل‌گیری
۲	ابن هیثم (۴۳۰- ۳۵۴ ه ق)	کتاب المناظر	نور، رنگ، تناسب، ترکیب
۳	ابن سینا (۴۱۶- ۳۵۹ ه ق)	کتاب الشفا	نظم، تألیف، اعتدال، عشق، تناسب و اندازه معین
۴	چپ من (۱۹۹۶)	کتاب آفرینش محلات و مکان‌ها در محیط انسان‌ساخت	طبیعت و محیط‌زیست، عدالت در دسترسی، تعاملات اجتماعی، تنوع و سرزندگی، نوسازی و بازسازی، مشارکت جامعه
۵	محمود توسلی (۱۳۷۶)	کتاب قواعد و معیارهای طراحی فضای شهری	اصل سادگی، نظم، پیوستگی، هم‌پیوندی، محصوریت، طراحی جداره‌ها، خصوصیت ایستایی و پویایی، مقیاس و تناسب، تقارن، فضاهای متباین، اصل قلمرو و اصل ترکیب
۶	اردلان و بختیار تاریخ‌گرا و بوم‌گرا (۱۳۸۰)	کتاب حس وحدت	بینش نمادین، انطباق محیطی، الگوی مثالی باغ بهشت، نظام فضایی مثبت، مکمل بودن، رنگ، مشارکت اجتماعی، حس مکان، نور، مقیاس انسانی، سلسله‌مراتب، نوآوری، درون‌گرایی، حضور مسجد، وحدت در عین کثرت
۷	منصوره طاهباز (۱۳۸۳)	زیبایی در معماری	زیبایی فرمال: وحدت (یکپارچگی، قوام‌یافتگی، نداشتن جزء زائد، فرازوفرو، پیچیدگی صوری)، تغییر مضمون (ورود عناصر تازه، مدرج)، توازن و تعادل (نظم و قابل‌فهم بودن)، تکامل اجزاء از نظر زمانی (حرکت، جلوگیری از یکنواختی)، امساک (صرفه‌جویی در جلب‌توجه، پرهیز از شلوغی) زیبایی‌شناسی سمبلیک: نوع اول: ریشه در اشکال و فرم‌های هندسی و تابع قوانین گشتالت نوع دوم: ریشه در باورها و خاطرات قومی، فرهنگی و اجتماعی دارد.
۸	جعفری (۱۳۸۵)	در کتاب زیبایی و هنر از دیدگاه اسلام	گذر از زیبایی به کمال، محتویات ذهنی دریافت‌کننده، ارتباط بین واقعیت موجود و محتویات ذهن دریافت‌کننده (ارتباط بین درون و بیرون)
۹	محمد تقی زاده (۱۳۸۶)	کتاب ادراک هویت و زیبایی شهر در پرتو تفکر اسلامی	نماد و نشانه و رمز و معنا عشق، معنویت، لذت و مطلوبیت، فرهنگ، هویت، ذوق، کمال، پاکی، هماهنگی، امنیت، ذکر، یادآوری، علم، آگاهی، هدایت، آرامش، فقدان احساس غربت، احساس ارتباط با جهان هستی، معنادار بودن محیط، نورانیت و آیینی، قانون‌مندی، دوری از زشتی رنگ، حس مکان، بری بودن از زشتی‌ها، وحدت، تعادل، حد، حریم، اندازه، مقیاس انسانی عدم تسلط مادیت و مصنوع بر انسان، تناسب توجه به کلیت (وحدت در کثرت)
۱۰	عبدالحمید نقره‌کار (۱۳۸۷)	کتاب درآمدی بر هویت اسلامی در معماری و شهرسازی	کارایی، ایستادگی، تناسب، سرزندگی و پویایی، شکوه، برانگیزندگی، ظرافت، بی‌عیب و نقص بودن، خلاقیت، اصیل و بارز بودن، ظهور و بروز کامل داشتن، تهوع داشتن عناصر، پرنقش و رنگ بودن، آرامش‌بخش و ایمن بودن
۱۱	خاک زند، محمدی، جم، آقابزرگی (۱۳۹۳)	شناسایی عوامل مؤثر بر طراحی بدنه‌های شهری با تأکید بر ابعاد زیبایی‌شناسی و زیست‌محیطی	بعد عینی (تمیزی، تناسب، نظم، سطح پر و خالی، عرض قطعات، تعادل، ارتفاع نما، خط نما، بازشوها، کنج، خط اتصال به زمین، مصالح نما، مهندسی ساز بودن، تراس) و ذهنی (دل‌بستگی به مکان، بامعنا بودن، آرامش، خوانایی، جذابیت، هویت، زمینه گرایی، وحدت، سبک، خلاقیت)
۱۲	خلوصی، بهزاد فر، محمدی (۱۳۹۳)	تبیین عوامل مؤثر بر طراحی بدنه خیابانی مبتنی بر دلالت‌های زیبایی‌شناسانه نمونه موردی: خیابان بهار، منطقه ۷ شهرداری تهران	شاخص‌های عینی خلق نمای زیبای خیابانی را به ترتیب خط نما، نظم، تعادل، تناسب، سطوح پر و خالی، عرض قطعات، خط اتصال به زمین، تقارن و ارتفاع نما و شاخص‌های ذهنی را جذابیت، زمینه گرایی، خوانایی

۱۳	جاسمی پور و جهانبخش (۱۳۹۵)	واکاوی نقش زیبایی‌شناسی در ارتقاء سطح کیفی نمای بدنه‌های شهری، نمونه موردی: خیابان چهارباغ اصفهان	بعد عینی (تمیزی، تناسب، عناصر الحاقی، سطوح شفاف، نورپردازی، نظم، حجم پر و خالی، ارتفاع، رنگ، خطوط نما، بازشوها، کنج، خط اتصال، مصالح، ورودی، تزئینات، تقارن، تراس) و ذهنی (خوانایی، هویت، زمینه گرایی، وحدت، سبک، آسایش بصری)
۱۴	اشرف نهند و جعفری (۱۳۹۷)	ارزیابی نقش زیبایی در جداره‌ها و نماهای شهری و تأثیرات آن در روانشناسی محیطی و آثار آن در تعاملات اجتماعی نمونه موردی بررسی: خیابان امام از چهارراه آب‌رسان تا چهارراه شریعتی تبریز	فرمی (فرم ساختمان- تناسبات بازشو- کنج در نبش خیابان‌ها- نمای ساختمان جانبی- خطوط آسمان؛ حسی (رنگ- مصالح- عناصر الحاقی- عناصر سبز؛ نمادین (ورودی بنا- تزئینات- تطبیق با زمینه کالبدی و تاریخی- خطوط نما- ارتفاع ساختمان- شفافیت بنا)
۱۵	کاترینا سافارووا و همکاران (۲۰۱۹)	تفاوت ارزیابی زیبایی‌شناختی معماران جوان و غیرمعماران از ساختمان‌ها	تقارن، نوع پنجره‌ها، کاربرد ماتریالها، رنگ آمیزی
۱۶	یون کیو بی (۲۰۱۹)	بهینه‌سازی چندمنظوره نمای ساختمان برای نور روز و درک زیبایی‌شناختی	هندسه، نورگیری، روشنایی، ماتریالها، قرارگیری پنجره‌ها

بعضی معتقدند تجربه زیبایی‌شناسی به‌وسیله فاکتورهای متعدد درونی و بیرونی شکل می‌گیرد (Jorgensen, ۲۰۱۱: ۳۵۳) و لذت زیبایی‌شناختی از ارضای مجموعه مقاصد طراحی حاصل می‌شود، نه صرفاً تظاهر بیرونی شهر (پاکزاد، ساکی، ۱۳۹۳: ۱۳). ویلادساو تاتار کیویچ (۱۳۹۳) در کتاب «تاریخ زیبایی‌شناسی» در تبیین موضوع می‌گوید: زیبایی‌شناسی مطالعه اشیا زیباشناختی است اما به هر صورت تجربه زیباشناختی ذهنی را نیز شامل می‌شود. در ادامه نیز می‌افزاید که مطالعه زیبایی عینی و آثار هنری، رفته‌رفته به‌سوی مسائل ذهنی کشیده شد. به عقیده وی این ویژگی دوگانه زیبایی‌شناسی می‌تواند از طریق تضاد میان زیبایی مبتنی بر طبیعت و زیبایی مبتنی بر انسان نیز بیان شود. بررسی‌ها نشان می‌دهد، در رابطه با این دو رویکرد در منظر شهری، در ابتدا رویکرد عینی و پس‌از آن رویکردهای ذهنی موردتوجه بوده است. برای نمونه picturesque با تأکید معمارانه بر جنبه‌های بصری - هنری منظر ازجمله توجه به کثرت و تنوع، مقیاس انسانی، طبیعت‌گرایی و نظمی ارگانیک در فرم و ترکیب رنگ، توسط افرادی چون زیته، گیرد و هالپرین رواج می‌یابد. این در حالی است که به‌تدریج زیبایی شهری از حوزه تأکیدات عینی و احساسی و تخصص گرایانه مربوط به کیفیات بصری یعنی فرم، رنگ و بافت به حوزه مطالعات ادراکی ذهنی از محیط شهری انتقال یافت (خاک زند و همکاران، ۱۳۹۳). با توجه به تقسیم‌بندی فوق می‌توان گفت که دیدگاه دانشمندان نسبت به زیبایی در دو گروه دسته‌بندی می‌شود: دیدگاه عینی^۱ و ذهنی^۲.

رویکرد صوری (عینی):

نگاه کمیت‌گرا و فیزیکی به موضوع منظر یا همان رویکرد عینی، رویکردی است که در آن منظر فارغ از انسان و ذهن انسان و به‌عنوان یک جسم مستقل در نظر گرفته‌شده و به‌نوعی منظر را با مفاهیمی همچون محیط، محیط‌زیست و سیمای سرزمین برابر می‌دانند. بنابراین نوع نگاه به منظر، کالبدی و گاه نگاهی است زیست‌محیطی و کاملاً ادراکی که در آن منظر تعریفی لغت‌نامه‌ای دارد و صرفاً به معنای دورنمایی است برای دیدن (ماهان و منصوری، ۱۳۹۶: ۱۹). در این رویکرد اعتقاد بر این است که مناظری که بر اساس قواعد عمومی زیبایی‌شناسی خلق می‌شوند، از نظر مردم نیز به‌عنوان مناظری زیبا ادراک خواهند شد. پایه و اساس این دسته از نظریات را می‌توان در افکار فیلسوفان یونان باستان مانند افلاطون و ارسطو جستجو کرد (اسکراتن و هاسپرس، ۱۳۸۹: ۷۹). همچنین طراحان بسیاری تلاش کرده‌اند تا مناظر شهری را بر اساس این قواعد بیافرینند که برخی از این قواعد شامل: تعادل، وضوح، تضاد، هماهنگی، یکپارچگی، تناسب، تنوع (Greene, 1992: 180). و یا پیچیدگی و وحدت (Beardsley, 1958: 462-464). و نمونه‌های دیگر در آثار اندیشمندانی از این دست می‌شود. به‌علاوه، برخی تلاش کرده‌اند تا زیبایی را با محاسبات ریاضی

¹. objective

². subjective

³. objective

اندازه‌گیری کنند (Schmidhuber, 1997). در دوره حاضر نیز با پیشرفت فناوری، این نظریه با کمک ابزارهای پیشرفته و نرم‌افزارهای مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرد که از جمله این تلاش‌ها می‌توان به استفاده از سنجش میزان بی‌نظمی موجود در منظر شهری به کمک نرم‌افزارهای رایانه‌ای اشاره کرد (Bostanci & Ocakci, 2011). بنابراین می‌توان گفت ارزیابی در این رویکرد توسط کارشناسان یا مشاهده‌گران آموزش دیده انجام می‌شود (Beske, 2007). پایه و اساس در این رویکرد بر اساس تجربه است (Daniel, 1983). این رویکرد در جستجوی ویژگی‌های کالبدی است (Lothian, 1999).

با مروری که بر منابع علمی و مطالعات مشابه به عمل آمده، مشخص گردید در این راستا پژوهش‌های زیادی در جهت شناسایی معیارهای ارزیابی زیبایی منظر شهری صورت گرفته و تا حدی می‌تواند برای این تحقیق نیز مفید باشند. همچنین تحقیقاتی روی نقش ترجیحات زیبایی شناسانه کاربران یا مخاطبان به طور عام در طراحی منظر شهری انجام نشده است از این رو یک خلأ مطالعاتی است. از آنجاکه طراحی شهری همواره با ادراک مخاطب خود که همان شهروندان می‌باشد سروکار دارد، منظر شهری اهمیت ویژه‌ای دارد که بررسی نقش ترجیحات زیبایی شناسانه کاربران یا مخاطبان عام در طراحی منظر شهری می‌تواند نقش مهمی ایفا کرده و به لحاظ تجربی می‌تواند نابسامانی‌های موجود در منظر شهر را سروسامان دهد و به لحاظ نظری یاریگر پژوهشگران آتی در رابطه با موضوع تحقیق حاضر باشد.

روش پژوهش

هدف از انجام این پژوهش بازساخت مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری در نظریات صاحب‌نظران و همچنین ارزیابی ترجیحات شهروندان در این زمینه در باغ شهر بم می‌باشد؛ بنابراین بستر مطالعه حاضر کلیه شهروندان شهر بم که نقطه اشتراکشان سکونت در شهر بم می‌باشد. با توجه به هدف پژوهش، از روش کیفی برای گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها استفاده می‌شود. در پژوهش حاضر منابع اولیه، استفاده از مصاحبه‌های عمیق با تکنیک نردبانی از شهروندان شهر بم که سابقه‌ی سکونت وزندگی در شهر بم را (قبل و بعد از زلزله شهر در سال ۱۳۸۲) داشته‌اند، می‌باشد و منابع ثانویه برای گردآوری اطلاعات و داده‌ها برای تدوین چارچوب نظری و تجربی تحقیق، منابع کتابخانه‌ای از جمله، کتاب‌ها، مقالات، منابع اینترنتی و ... می‌باشد. در این پژوهش، با توجه به بررسی ترجیحات شهروندان در زمینه‌ی منظر شهری باغ شهر بم و نیاز به شناسایی مفهومی‌ها و طراحی نظریه‌های مبتنی بر آن، از مصاحبه نیمه ساختاریافته و نرم‌افزار Atlas Ti استفاده می‌شود. در مرحله گردآوری اطلاعات و داده‌ها، ابتدا برای شناخت مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری در شهر بم به صورت پرسشنامه باز (البته مصاحبه هم با توجه به پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان استفاده شده است) به کار می‌رود. درواقع برای روش کیفی تعداد نمونه‌ها (شهروندان شهر بم) که با استفاده از نمونه‌گیری غیر تصادفی هدفمند انتخاب می‌شود تا مرحله اشباع نظری ادامه داده می‌شود که بر همین اساس تعداد نمونه‌های پژوهش به ۲۲ نفر رسیده است؛ اشباع نظری به این معنا که تعداد پرسشنامه تا جایی ادامه داده شد که پرسشنامه جدید کمکی در جهت افزایش مفاهیم و مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری نداشته باشد. با توجه به محدودیت‌های دسترسی به افراد باتجربه و آگاه، بخصوص جامعه آماری این بخش به روش گلوله برفی انتخاب شدند؛ بدین شیوه که در ابتدا با یکی دو تن از افراد و ساکنین قدیمی و باتجربه مصاحبه شد. سپس از آن‌ها خواسته شد که یکی دو نفر از افراد محلی و قدیمی را معرفی کنند؛ بدین ترتیب با ۲۲ نفر از آن‌ها مصاحبه‌هایی به صورت تماس صوتی و تصویری صورت گرفت. در این پژوهش تا ۲۲ نفر به عنوان مصاحبه‌شونده با توجه به اصل اشباع در نظر گرفته شد. که از مصاحبه هجدهم به بعد تکرار در اطلاعات دریافتی مشاهده گردید و از مصاحبه بیستم به بعد داده‌ها کاملاً تکراری و به اشباع نظری رسیده شد؛ اما برای اطمینان تا مصاحبه نفر ۲۲ ادامه یافت.

یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر، منبع اصلی داده‌ها و اطلاعات برای تجزیه و تحلیل، داده‌های حاصل از مصاحبه‌های عمیق از شهروندان بم می‌باشد؛ به طوری که مصاحبه‌های اولیه بیشتر به صورت توصیفی بوده‌اند و به تدریج بعد از انجام هر مصاحبه، مرحله‌ی کدگذاری‌های اولیه به انجام رسید؛ با استفاده از مقایسه کدهای اولیه از مصاحبه‌شوندگان، کدهای نظری پدیدار شد و به همین طریق کدگذاری‌های ۲۲ نمونه آماری انجام گردید. در جدول شماره (۲) نمونه‌ای از مصاحبه‌های نمونه‌های آماری آورده شده است. البته

با توجه به محدودیت انتشار و تعداد صفحه، صرفاً متن مصاحبه‌های ۳ نمونه (هرچند به صورت اختصار) نحوه کدگذاری باز و ... ارائه شده است.

جدول ۲- نمونه‌ای از کدگذاری اولیه مصاحبه‌ها

کدگذاری اولیه	متن مصاحبه	مصاحبه‌شونده
پوشش گیاهی مناسب، بافت قدیمی، معماری اصیل، تنوع در مصالح و رنگ،	شهر بم قبل از زلزله زیباتر بود، چون معماری اصیلش پابرجا بود، بعد زلزله به علت زیباسازی محیط شهری آن طراوت و زیبایی قدیمی رو به نظرم ندارد، قبل از زلزله باغ‌ها تخریب نشده بود، معماری اصیل و با هویت بم وجود داشت. فضای سبز مناسبی داشت، الحاقات در نماها دیده نمی‌شد. استفاده از رنگ‌های گرم و درختان نارنج خیلی زیباتر بود، چون همه چیز طبیعی بود، ساختمان‌ها بر اساس بافت شهر قدیمی و درختان زیبا بودند ولی الان بیشتر درختان تخریب شده و به مسکونی و تجاری تبدیل شدند. و چون الان خیلی از باغ‌ها رو به مسکونی تبدیل کردند، و دیگر آن حس قدیمی رو ندارد، البته چون بعد زلزله بافت مدرن‌تر شده قشنگ‌تر است.	۱
نوستالژی و خاطره‌انگیزی	بافت قدیمی شهر حس نوستالژی و خاطرات کودک رو به آدم میده، قطعاً قبلاً حس بهتری بوده ولی الان هم با توجه به پیشرفت‌هایی که داشته، حس بدی به آدم نمیده.	۴
تمیزی و نو بودن نماها، هماهنگی بافت، حضور بناهای تاریخی و شاخص	به نظرم مهم‌ترین معضله‌هایی که در مناظر شهری و خیابان‌های شهر بم بیشتر به چشم می‌خورد، کف‌سازی نامناسب خیابان‌ها و سطوح، عدم وجود المان‌های کافی و مناسب، عدم وجود کافی فضای سبز و...های دیگری که در شهر می‌بینم، مخصوصاً خیابان منتهی به ارگ بم چهره بسیار زشتی بر جای می‌گذارد، اکثر ساختمان‌ها و مغازه‌ها بدون نما با دیواره‌های نصفه و نیمه و سنگ‌فرش‌های کنده شده جای بررسی کارشناسی دارد.	۱۶

منبع: (یافته‌های تحقیق)

برای کدگذاری در بخش مصاحبه، ابتدا فایل‌های صوتی مصاحبه‌ها، به صورت متن درآمد و سپس چندین مرتبه مورد بازخوانی قرار گرفت، سپس مقوله‌های اصلی به صورت کد درآمد و کدهای مشابه در دسته‌هایی قرار گرفتند، و در نهایت با مشورت و راهنمایی سه کدگذار کدهای مشترک ادغام و تعدیل شدند، در ادامه به طبقه‌بندی مفاهیم و دستیابی درون مایه‌ها پرداخته شد. در مرحله بعد پس از استخراج مفاهیم و شناسایی کدهای اولیه، در این مرحله از مقایسه مفاهیم و طبقه‌بندی آن‌ها، کدهای اولیه‌ای که مشابه بودند در یک طبقه کنار هم قرار گرفتند و طبقات اولیه شکل گرفت. این طبقات در هم ادغام شده و درون مایه‌ها (مقوله‌ها) را تشکیل دادند؛ که مؤلفه‌های به دست آمده در چهار دسته ۱- تأکید بر عناصر فیزیکی و کالبدی ۲- تأکید بر معنا ۳- تأکید بر عناصر طبیعی ۴- بیان احساسات و حالات درونی قرار می‌گیرند و از نظر مصاحبه‌شوندگان مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری باغ شهر بم می‌باشند. نتایج به دست آمده در کدگذاری ثانویه در دیاگرام شماره ارائه شده است

تصویر ۲- کدگذاری ثانویه داده‌های مستخرج از مصاحبه منبع: (یافته‌های تحقیق)

جدول ۳- کدگذاری ثانویه مقوله‌ها در ارتباط با مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی

مقوله‌ها	مؤلفه‌ها	کد	مصادیق مقوله‌ها
تأکید بر عناصر فیزیکی و کالبدی	ارتفاع انسانی برای ساختمان‌ها و کوتاه‌تر از درختان نخل	A1	
	توجه به خط آسمان ایجادشده	A2	
	همخوانی معماری خانه‌ها با معماری شهر	A3	
	مطابقت و هماهنگی نماهای مجاور	A4	
	هماهنگی در فرم کلی بناها	A5	
	همخوانی ارتفاع ساختمان‌ها با ساختمان‌های مجاور	A6	
	استفاده از تناسبات مناسب	A7	
	حصارها و دیوارهای خشتی	A8	
	ساختمان‌ها با نماهای مدرن و سنتی	A9	
تأکید بر معنا	معماری اصیل	B1	
	ساختمان‌ها با معماری قدیمی یادآوری و خاطره گذشته می‌شود	B2	
	وجود کوچه‌باغ‌ها و خانه‌های سنتی در شهر	B3	
	دیوارهای کاه‌گلی، خانه‌های قدیمی خشتی با جان‌پناه‌های مشبک	B4	
	بوی نارنج، بوی خاک	B5	
تأکید بر عناصر طبیعی	وجود فضای سبز باعث زیبایی می‌شود	C1	
	وجود باغات، درختان نخل و نارنج در شهر محیط جذاب و زیبایی ایجاد می‌کند	C2	
	پوشش گیاهی مناسب	C3	
	دیوارها و حصارهای کوتاه باغات به‌منظور دیده شدن باغات در شهر	C4	
	ساختمان‌های احاطه‌شده با درختان	C5	
	نمای ساختمان‌ها با فضای سبز تلفیق شود	C6	
	وجود آب و آب‌نما	C7	
	نورپردازی مناسب	C8	
	صدای بلبل‌ها و پرندگان	D1	

	D2	صدای آب	بیان احساسات و حالات درونی
---	----	---------	----------------------------------

منبع: (یافته‌های تحقیق)

پس از طبقه‌بندی مفاهیم، کدگذاری از آغاز دوباره تکرار شد، مجدداً سازگاری کدهای نوشته‌شده، کنترل گردید تا هیچ‌گونه اشتباهی در اطلاعات به وجود نیاید. در این فرآیند برخی کدها حذف شدند، برخی ادغام شدند و یا برچسب برخی از آن‌ها تغییر کرد همچنین در درون مایه‌ها نیز تغییراتی صورت گرفت و برخی موارد تلفیق شده و طبقات جدید شکل گرفتند و درنهایت الگوی نهایی تحقیق ارائه می‌گردد.

نتیجه‌گیری

شهر زیبا بستر اولیه برای ارتقای شاخص‌های توسعه شهری است. علاوه بر این، احساس زیبایی در میان شهروندان از عوامل مهم و فزاینده در تغییر رفتار آن‌هاست. پایه و اساس هنر، معماری و شهرسازی به‌عنوان یکی از مظاهر طبیعت، زیبایی است؛ همچنین شهرها محل زندگی و تفریح انسان‌ها است و در بستر مکانی خاصی شکل می‌گیرد. بین رفتار و شیوه‌ی زندگی آن‌ها در شهر ارتباط متقابلی وجود دارد. از آنجاکه طبیعت بدون فعل‌وانفعالات انسانی، دارای مواهب و زیبایی‌های خاصی است، اما با اقدامات و دخل و تصرف انسان در طبیعت، می‌تواند به سمت زشتی سوق پیدا کند و یا برعکس بر زیبایی‌های آن افزوده شود و با عنایت به اینکه بخشی از اقدامات و دخل و تصرف‌های انسان در طبیعت از ارزش‌ها و عناصر فرهنگی آن جامعه نشأت می‌گیرد، بنابراین در این پژوهش به بررسی و ارزیابی مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری باغشهر بم از دیدگاه شهروندان بم پرداخته شد، البته با توجه به اینکه شهر بم در سال ۱۳۸۲ زلزله بسیار شدید داشته و بخش قابل‌توجهی از شهر در این زلزله آسیب‌های جدی دیده و بعدازآن در راستای بازسازی و بهسازی شهری، اقدامات و دخل و تصرف‌های زیادی در آن صورت گرفته است، بدین منظور از دیدگاه شهروندان به بررسی مؤلفه‌های مذکور پرداخته شد و در ادامه به مقایسه دیدگاه‌های شهروندان و نظریه‌پردازان در ارتباط زیبایی‌شناسی منظر شهری پرداخته می‌شود.

نتایج این مرحله نشان می‌دهد که مؤلفه‌های استخراج‌شده از مصاحبه شهروندان بم با مؤلفه‌های به‌دست‌آمده از نظرات صاحب‌نظران مطابقت داشته‌اند. بر اساس یافته‌های حاصل از تطبیق، متغیر محدودیت فضایی (نسبت ارتفاع به عرض خیابان) توسط صاحب‌نظران و توجه به ارتفاع ساختمان‌ها نسبت به اطراف توسط شهروندان مطرح‌شده است که باهم مطابقت داشته و در بعد عینی زیرمجموعه محصوریت که یکی از مؤلفه‌های فرمی محسوب می‌شود، قرار می‌گیرند. متغیر هماهنگی نیز که در بعد عینی زیرمجموعه نظم می‌باشد که یکی از مؤلفه‌های فرمی است، توسط صاحب‌نظران مطرح‌شده با متغیرهای، مطابقت و هماهنگی نماهای مجاور، همخوانی ارتفاع ساختمان‌ها با ساختمان‌های مجاور و هماهنگی فرم کلی بنا که توسط شهروندان مطرح‌شده‌اند مطابقت دارد. در مورد پیچیدگی نیز صاحب‌نظران تنوع و تمیزی و نو بودن را مطرح کرده‌اند، این در حالی است که شهروندان نیز تنوع مصالح و رنگ و تمیز و نو بودن نماها را در مصاحبه بیان نموده‌اند. متغیرهای پوشش گیاهی، آب و روشنایی که در بعد عینی در دسته نمادین قرار می‌گیرند توسط شهروندان نیز مطرح‌شده‌اند. بناهای تاریخی، رنگ و جنس مصالح، سبک بناها نیز در هر دو پژوهش یافت می‌شود. در ادامه نتایج حاصل از این مقایسه و تطبیق مؤلفه‌های مطرح‌شده، در جدول شماره (۴)، ارائه گردیده است.

جدول ۴- مقایسه تطبیقی یافته‌ها با مدل مفهومی تبیین شده از نظرات صاحب‌نظران

مؤلفه‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه شهروندان بم	مؤلفه‌های به‌دست‌آمده از نظرات صاحب‌نظران
توجه به ارتفاع ساختمان‌ها نسبت به اطراف	محدودیت فضایی
پیوستگی در خط آسمان	پیوستگی
همخوانی معماری خانه‌ها با معماری شهر	نظم
مطابقت و هماهنگی نماهای مجاور	
هماهنگی در فرم کلی بناها	
همخوانی ارتفاع ساختمان‌ها با ساختمان‌های مجاور	
تعادل در خط آسمان	تعادل
تناسبات	تناسبات
تنوع در مصالح و رنگ	تنوع
تمیزی و نو بودن نماها	تمیزی و نو بودن
وجود فضای سبز باعث زیبایی می‌شود	طبیعی بودن
وجود باغات، درختان نخل و نارنج در شهر محیط جذاب و زیبایی ایجاد می‌کند	
پوشش گیاهی مناسب	
دیوارها و حصارهای کوتاه باغات به‌منظور دیده شدن باغات در شهر	
ساختمان‌های احاطه‌شده با درختان	
نمای ساختمان‌ها با فضای سبز تلفیق شود	
جلوه بخشی با نور	روشنایی
حضور آب و آب‌نما	آب
وجود بناهای قدیمی مثل کارخانه حنا سازی، ارگ بم	ارزش‌های نمادین
خانه‌های قدیمی خشتی با جان‌پناه‌های مشبک	
استفاده از رنگ و مصالح مناسب با اقلیم	سبک
حصارها و دیوارهای خشتی	
ساختمان‌ها با نماهای مدرن و سنتی	
بوی نارنج، بوی خاک	معنا
معماری اصیل	هویت
دیوارهای کاه‌گلی	
ساختمان‌ها با معماری قدیمی یادآوری و خاطره گذشته می‌شود.	خاطره‌انگیزی
صدای بلبل‌ها و پرندگان	ارزش‌های لذتی
صدای آب	
زیبا و نازیب تصویر ذهنی خوشایند و ناخوشایند رضایت بخشی و نارضایتی	

با توجه به مطالعات انجام‌شده می‌توان بیان کرد که توجه به زیبایی منظر شهری یکی از عوامل مهم برای جذب و احساس تعلق خاطر شهروندان به محل زندگی خود است. به همین دلیل تبیین مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری دارای اهمیت زیادی است. تحلیل مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی از دیدگاه صاحب‌نظران در این حیطه نشان می‌دهد که مؤلفه‌های منظر شهری در قالب دو مؤلفه فرمی و نمادین دسته‌بندی می‌شوند: ۱- مؤلفه‌های فرمی که با سه شاخص محصوریت، نظم و پیچیدگی مورد ارزیابی قرار می‌گیرند و ۲- مؤلفه‌های نمادین از طریق سه شاخص الف- طبیعی بودن که به‌واسطه حضور درختان، آب و نور، ب- ارزش‌های نمادین که به‌واسطه وجود بناها و عناصر شاخص و تزئینات، ج- سبک که به‌واسطه توجه به جنس و رنگ مصالح و سبک بکار رفته مورد ارزیابی قرار می‌گیرند، هستند.

مؤلفه‌های ذهنی نیز شامل دو گروه مؤلفه‌های نمادین که مربوط به معنا و هویت و خاطره‌انگیزی است و مؤلفه‌های حسی که مربوط به احساس افراد و ارزش‌های لذتی آن‌هاست، می‌باشند. در پژوهش میدانی انجام گرفته و ارزیابی مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری از طریق مصاحبه با شهروندان باغ شهر بم، مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی منظر شهری در چهار دسته ۱- تأکید بر عوامل کالبدی و فیزیکی، ۲- تأکید بر معنا، ۳- تأکید بر عناصر طبیعی و ۴- بیان احساسات و حالات درونی قرار گرفته‌اند. در نهایت مقایسه تطبیقی دو مرحله نشان داد که موارد تبیین شده از مبانی نظری با موارد مطرح شده توسط شهروندان، قابل تطبیق است؛ بنابراین می‌توان بیان کرد که مؤلفه‌های فرمی، نمادین و حسی، عوامل اصلی در ادراک زیبایی‌شناسی منظر شهری هستند. در نهایت می‌توان گفت در المان‌های شهری باغ شهر بم، می‌توان از برخی از آثار هنری در فضاهای شهری جهت فضاسازی، هویت‌بخشی و ایجاد خاطره در ذهن شهروندان مانند ساختمان‌های کوچک قدیمی با تأثیر از معماری منطقه، الگویی‌های مناسب در خصوص مجسمه‌سازی با توجه به خصوصیات ملی، مذهبی و فرهنگی و هم‌جواری با بنای تاریخی ارگ بم، ساماندهی و کمک گرفتن از ابزارهایی نظیر نور و رنگ در تزئین بناها استفاده نمود که موارد یادشده از عوامل مهم برای ایجاد منظر شهری زیبا برای شهروندان است. برای مثال نور همواره به‌عنوان عنصری در جهت رفع نیازهای روحی و جسمی انسان مطرح بوده است. امروزه رشد و توسعه تکنولوژی در نورپردازی و بروز خلاقیت در این زمینه، استفاده از نور را در عرصه‌های مختلف فراهم کرده است. ماهیت نورپردازی برخوردار از دو جنبه هنری و فنی است. جنبه هنری دارای رویکرد طراحی فضاهای مختلف جهت خلق زیبایی و جنبه فنی آن نیز دارای رویکرد استفاده بهینه از تکنولوژی‌های نوین است. نتایج تحقیق حاضر با نتایج مطالعه خاک و زند و همکاران (۱۳۹۳)، خلوصی و همکاران (۱۳۹۳)، جاسمی پور و جهانبخش (۱۳۹۵) که همگی بر ابعاد عینی و ذهنی در امر طراحی بدنه‌های شهری و ارتقای کیفیت آن تأکید داشته‌اند، مطابقت و هماهنگی داشته است. البته در این مطالعه عوامل مؤثر بر ارتقای مناظر شهری در قالب عناصر فیزیکی - کالبدی، معنایی، حالات درونی و عناصر طبیعی دسته‌بندی شدند. شناخت عناصر یادشده از این جهت حائز اهمیت است که افول ارزش‌های زیبایی‌شناسی در مناظر شهری را می‌توان ناشی از اعمال سلايق و دخل و تصرف‌های غیر کارشناسی، نادیده گرفتن سلايق مخاطبان به‌عنوان مصرف‌کنندگان نهایی فضاها و مناظر شهری، هنرنمایی‌های اغراق‌آمیز طراحان و معماران در پرداختن به مناظر شهری دانست؛ زمانی را که در این فضاهای شهری سپری می‌کنیم و در معرض مناظر شهری قرار می‌گیریم، هیچ تأثیری از این مناظر و فضاها نمی‌گیریم. نتایج حاصل از این مطالعه با توجه مباحثی که در بالا اشاره شد، از این نظر می‌تواند کاربردی و مورد استفاده قرار گیرد که، آنچه امروزه در معماری اهمیت دارد و میزان سلیقه عمومی را در هنر و مباحث زیبایی‌شناختی بیشتر می‌کند، کالبدی که در آن زندگی می‌کنیم و روح فضایی است که فرزندان ما در آن بزرگ می‌شوند و جامعه آینده ما را می‌سازند؛ جامعه‌ای که مصرف‌کننده نهایی یک معماری است و اگر این مصرف‌کننده نهایی به این ساخت‌وساز کلیشه‌ای و بی‌هویت راضی نباشد و به دنبال فضایی باشند که حداقل‌های اصول زیبایی‌شناسانه را دارد، سبب می‌شود سازندگان نیز به این سمت روی بیاورند و در نهایت هم بالا رفتن سلیقه بصری و سواد زیبایی‌شناسانه در جامعه حاصل شود. بنابراین یافته‌های این مطالعه می‌تواند در توسعه دانش نظری و طراحی معماری مناظر شهری مفید واقع شود.

منابع

۱. اسکراتن، راجر؛ جان هاسپرس (۱۳۸۹). فلسفه هنر و زیبایی‌شناسی، ترجمه یعقوب آژند، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۲. آل هاشمی، آیدا؛ منصوری، سید امیر (۱۳۹۶). منظر، مفهومی در حال تغییر، نگاهی به سیر تحول مفهوم منظر از رنسانس تاکنون، مجله علمی-پژوهشی باغ نظر، سال چهاردهم، شماره ۵۷، ۳۳-۴۴.
۳. بل، سایمون (۱۳۸۶). عناصر طراحی بصری معماری منظر، ترجمه محمد احمدی‌نژاد. انتشارات خاک.
۴. پاکزاد، جهان‌شاه؛ ساکی، الهه (۱۳۹۳). تجربه زیبایی‌شناختی محیط، مجله علمی-پژوهشی هنرهای زیبا، سال نوزدهم، شماره ۳.
۵. پوراحمد، احمد؛ حاتمی نژاد، حسین؛ احمدی، محمد (۱۳۹۳). سنجش میزان مشارکت شهروندان در زیباسازی شهری (مطالعه موردی: منطقه ۶ تهران)، مجله علمی-پژوهشی پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، سال دوم، شماره ۳.

۶. جاسمی پور، مهناز؛ جهانبخش، حیدر (۱۳۹۵). واکاوی نقش زیبایی‌شناسی در ارتقاء سطح کیفی نمای بدنه‌های شهری، نمونه موردی: خیابان چهارباغ اصفهان، دومین کنفرانس بین‌المللی انسان، معماری، عمران و شهر، تبریز، مرکز مطالعات راهبردی معماری و شهرسازی.
۷. حبیبی، امین (۱۳۹۶). رویکردهای نوین در پژوهش زیبایی‌شناسی منظر، مجله علمی- پژوهشی باغ نظر، سال چهاردهم، شماره ۴۹.
۸. خاک زند، مهدی؛ محمدی، مریم؛ جم، فاطمه؛ آقابزرگی، کوروش (۱۳۹۳). شناسایی عوامل مؤثر بر طراحی بدنه‌های شهری با تأکید بر ابعاد زیبایی‌شناسی و زیست‌محیطی، مجله علمی - پژوهشی مطالعات شهری، سال سوم، شماره ۱۰، ۲۶-۱۵.
۹. خلوصی، امیرحسین؛ بهزاد فر، مصطفی؛ محمدی، مریم (۱۳۹۳). تبیین عوامل مؤثر بر طراحی بدنه‌ی خیابانی مبتنی بر دلالت‌های زیبایی‌شناسانه؛ مطالعه‌ی موردی: خیابان بهار، منطقه ۷ شهرداری تهران، معماری و شهرسازی پایدار، سال دوم، شماره ۱، ۲۷-۴۲.
۱۰. شکور، علی؛ عبدالله‌زاده‌فرد، علیرضا؛ محمدی، زهرا (۱۳۹۶). تأثیر منظر رود کنارهای شهری در توسعه پایدار (نمونه موردی: رودخانه سلطان‌آباد شیراز)، مجله علمی- پژوهشی پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، سال هشتم، شماره ۳۱: ۳۳۹-۳۲۱.
- 20.1001.1.22285229.1396.8.31.16.4
۱۱. فارابی، محمدبن محمد (۱۳۷۶). کتاب سیاست‌المدینه، طبع و نشر، ص ۸۶.
۱۲. فیضی، محسن (۱۳۸۲). منظر شهری، بررسی تطبیقی سه مفهوم در شهر، مجله منظر، (۹): ۱۵-۱۴.
۱۳. گلکار، کوروش (۱۳۸۷). محیط بصری شهر؛ سیر تحول از رویکرد تزئینی تا رویکرد پایدار، مجله علمی - پژوهشی علوم محیطی. سال پنجم، شماره ۴، ۹۵-۱۱۳.
۱۴. ماتلاک، جان.ل (۱۳۸۸). آشنایی با طراحی محیط و منظر، ترجمه: معاونت آموزش و پژوهش سازمان مانک‌ها و فضای سبز شهر تهران، تهران: سازمان مانک‌ها و فضای سبز شهر تهران.
۱۵. ماهان، امین؛ منصوری، سید امیر (۱۳۹۶). مفهوم منظر با تأکید بر نظر صاحب‌نظران رشته‌های مختلف، باغ نظر، سال ۱۴، شماره ۴۷، ص ۱۹.
۱۶. منصوری، سید امیر (۱۳۸۳). نقدی بر بیانیه سیما و منظر شهری: تجارب جهانی و چشم‌انداز آینده. باغ نظر، (۱): ۹۲-۹۶.
۱۷. منصوری، سید امیر (۱۳۸۴). درآمدی بر زیبایی‌شناسی باغ ایرانی، مجله باغ نظر (۳): ۵۸-۶۳.
۱۸. موسوی سروینه باغی، الهه سادات؛ صادقی، علیرضا (۱۳۹۵). ارائه‌ی فرایند طراحی جداره‌های شهری در جهت ارتقای کیفیت‌های بصری زیبایی‌شناسی منظر شهری، نمونه‌ی موردی: خیابان احمدآباد مشهد، مدیریت شهری، (۱۵): ۹۹-۱۱۴.
۱۹. نقی زاده، محمد (۱۳۸۴). فضاهای باز شهری، تهران: سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
۲۰. وحدت طلب، مسعود؛ یاران، علی؛ محمدی خوش‌بین، حامد (۱۳۹۷). بررسی مفهوم و ارزیابی پُر و خالی در جداره‌های خانه‌های تاریخی تبریز، مجله پژوهش‌های معماری اسلامی، (۲): ۸۰-۶۶.
۲۱. یوسفیان، جواد (۱۳۷۹). نگاهی به مفهوم زیبایی‌شناسی، مجله ادبیات و علوم انسانی دانشگاه علامه طباطبائی، دوره ۴۳، شماره ۱۷۷.
22. Alavi, S. H. & Mehri Talarposhti, S. (2015). Facade design impact on the urban landscape. International Journal of Architectural and Environmental Engineering, 12(1), 1.
23. Alfaraidy, M. & Furlan, R. (2017). Urban form and sense of community: exploring catalysts for community sustainability within Al-Wakrah neighborhood in Qatar. Architecture Research, 7(4), 123-145. 10.576/5938/10.5923.j.arch.20170704.02
24. Alston, William, P. (1967), "Teleological Argument for the Existence of God", from: The Encyclopedia of Philosophy, vol8, Paul Edwards (ed), USA, Macmillan.
25. Arthur, L.M., T.C. Daniel, and R.S. Boster. (۱۹۷۷). "Scenic assessment: an overview." Landscape planning, 1977: 109-122. doi.org/10.1016/0304-3924(77)90014-4
26. Beardsley, Monroe (1958). Aesthetics. New York: Harcourt.
27. Beske, J. L. (2007). How urban form effects sense of community: a comparative case study of a traditional neighborhood and conventional suburban development in Northern Virginia (Unpublished Master Thesis). Iowa State University, Iowa, USA.
28. Blackburn, S. (1994). The Oxford Dictionary of Philosophy. Oxford: Oxford University Press.
29. Bostanci, Seda and Mehmet Ocakci (2011). "Innovative approach to aesthetic evaluation based on entropy", European Planning Studies, vol. 19, pp. 705-723. doi.org/10.1080/09654313.2011.548473
30. Cowan, R. (2005). The dictionary of urbanism. Wiltshire, England: Streetwise Press.

31. Cuthbert, A. R. (2006). *The Form of Cities: Political Economy and Urban Design*. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
32. Daniel, T. C. , and J Vining.(1983) "Methodological issues in the assessment of landscape quality ." In *Behavior and the Natural Environment*, 39-84. New York: Plenum Press,
33. Franssen, M., Vermaas, P. E., Kroes, P. & Meijers, A. W. M. (2016). *Philosophy of technology after the empirical turn*. Springer international publishing, Switzerland.
34. Greene, Sherwin (1992) "Cityshape Communicating and Evaluating Community Design.« *Journal of the American Planning Association*. 58:2, 177-189. doi.org/10.1080/01944369208975792
35. Jorgensen, A. (2011). "Beyond the view: Future directions in landscape aesthetics research.« *Journal of Landscape and Urban Planning*, 100, 353-355. doi.org/10.1016/j.landurbplan.2011.02.023
36. Kaplan, Rachel and Stephen Kaplan (1989). *The experience of nature: a psychological perspective*, Cambridge: Cambridge University Press.
37. Kaplan, Stephen (1987). "Aesthetics, affect, and cognition: environmental preference from an evolutionary perspective", *Environment and Behavior*, vol. 19, pp. 3-32.
38. Lothian, Andrew. "Landscape and the philosophy of aesthetics: is landscape quality inherent in the landscape or in the eye of the beholder?" *Landscape and Urban Planning*, 1999: 177-198.
39. Nohl, W. (2001). "Sustainable landscape use and aesthetic perception preliminary reflections on future landscape aesthetics.« *Journal of Landscape and Urban Planning*, 54, 223-237. doi.org/10.1016/S0169-2046(01)00138-4
40. Schmidhuber, Juergen (1997). "Low complexity art", *Leonardo*, vol. 30. pp. 77-103.
41. Sibley, F. (2001). *Approach to Aesthetics: Collected Papers on Philosophical Aesthetics*. Oxford: Oxford University Press.
42. Stiles, R., Gasienica Wawrytko, B., Hagen, K., Trimmel, H., Loibl, W., Tötzer, T, Feilmayr, W. (2014). Understanding the whole city as landscape, a multivariate approach to urban landscape morphology. *SPOOL*, 1(1), 401-418. Doi: 10.7480/ spool.2014.1.642.
43. Tuan, Y. F. (1979). *Thought and Landscape*. In Meinig D.W. (Ed). *The Interpretation of Ordinary Landscapes*. Oxford: Oxford University Press
44. Yılmaz, S., Özgüner, H., & Mumcu, S. (2018). An aesthetic approach to planting design in urban parks and greenspaces. *Landscape Research*, 43 (7), 965-983. doi.org/10.1080/01426397.2017.1415313
45. Zhao, S., Da, L., Tang, Z., Fang, H., Song, K. & Fang, J. (2006). Ecological consequences of rapid urban expansion: Shanghai, China. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 4(7), 341-346. Doi: 10.1890/1540-9295(2006)004